

*És holtakból lesz halhatatlan...
 Így haltak ők is, hős diákok,
 Vihartól tépett, elgázolt virágok;
 A föld porából égre nőttek,
 A magasságban kell keresni őket,
 És — fölfele kell nézni rájuk!...*

*Testvérek, magyarok!
 Hazáért halni: szép halál,
 De néktek, óh, jaj! nincs hazátok,
 E föld még megváltásra vár...*

*Ha lesznek újra férfiak
 S teremnek újra hős diákok,
 Ha bosszúnk forrva fölriad
 És vérrel írunk új világot, —
 Csak akkor lesz itt igaz ünnep,
 Föltámadása nemzetünknek,
 És megdicsőül minden hős halott;
 S míg hálát zengünk majd az Urnak,
 Az égen büszkébb fényre gyulnak
 A sápadt magyar csillagok;
 Szemünkre tisztább könny szivárog, —
 Így fogunk, büszkén, nézni rájuk,
 Szívünkben dallal, diadallal:
 Dicsőség nektek, hős diákok!*

SAJÓ SÁNDOR.

A muszka pipa.

Mikor a háború kitört, a mozgósítás híre riasztotta fel a kis falut. Mindenki olyan volt a lelkében lázas megdöbbenésével, mint ha a meleg vérnek párája áldozati füstként imbolyogna. A férfiak keze marokba szorult és ajkukba haraptak, és megfásult vonásaikon rejtett indulatok dermedeztek; az asszonyok rémeket láttak és meredt üvegszemű hullákat, és irtózással csapták össze a kezüket. Otthon bujdosó némasággal bezárták a kis gazdaságukat: istállót, kamrát, pajtát. Mintha leltárt vennének fel, megható módon mondták az asszonyoknak: „ezzel ezt tégy” ezzel azt tégy, asszony, ha... — elesüklük a hangjuk — ha odatalálnék veszni“. Azután fölszakadt a lelkéből, mélységes mélyből egyik-másiknak: „de hiszen majd csak haza hoz az Isten“!

Ilyesvalami történt egyik ügyes, zsupos-tetős kis parasztházban, öt-hat lélek kicsi tanyáján. Ebben a házban élt egy bizonyos fiatal gazda; nyers, dolgos, vagyonszerző fiú. Így mondom,

mert az öregek, a szülők még éltek, és bár ő vezette a gazdaságot, mégis mindenben úgy szokott beszélni az öregekkel és feleségével együtt, hogy a „mienk!“ és nem úgy, hogy az enyém. Lehet gondolni, hogy a falusiak is nagyrabecsülték ezt benne. Ez a gazda is így rendezkedett, mikor be kellett vonulnia katonának:

— A marhákat kevesbítsétek, ha soká odatalálnék lenni — mondta; látszott, hogy szeretné mondani, de nem meri: „ha odatalálnék pusztulni!“ — Ne gyötörjétek magatokat agyon hiába a sok marhatartással...

Azután nagy siránkozások között bevonult.

Egyszer sokára, sokára jött a kártya az öregeknek ettől a fiútól. Ezt írta: „Édesapám! Itt vagyok Krakkóba, ahová a karórágó lovunkat hozták...“ És köszöntötte az egész familiát és kívánta, hogy a levele épségben találja őket. Ő, de nagy vígasztalás volt ez!

Azután nyoma veszett a fiúknak... Hol volt, hova lett?... Jött hír erről is, arról is, felőle nem. Hova lett? Sokára hazajött a faluba valaki; sovány, kiaszott legényke, átlőtt lábbal, kézzel, bicegve és bebugyclált, felkötött kézzel. Piszkosan fekete volt és mélyen néző. Azt mondta, hogy a sok puskaportól fekete. Ostromolták sok-sok kérdéssel: nem igen felelt. Azt mondták, hogy megesküdtették, hogy nem szabad neki szólni, mert ha szólna, akkor jaj, miket mondhatna szegény...! A fiú nézett maga elé, és látszott, hogy öreg, öreg a lelke! Istenem, túlon túl öreg... Ekkor a fiú mély bánattal, inkább összerázkódással nyitotta fonyadt, epedt ajkát és azt mondta:

A háborús földön olyan a föld, hogy a disznók nem tudják úgy összetúrni, mint ahogyan ott össze van túrva. Az ágyúgolyók, meg a gránátok, meg a srapnerek vágják össze a földet, amerre a szem lát... Emberről a fiú nem beszélt, de a rémüldöző asszonyok látták lelkük szemei előtt az eleven poklot, amelyben fiaik vannak...

Azután jött még egy és több fiú haza. Könnyű sebbel, bágyadtan... De arról a bizonyos fiatal gazdáról nem jött hír. Az öregek ki-bejártak a gazdaságba, istállóba, kamrába, föl a padlásra. Nehéz volt annyi barmot etetni, gondozni; estére kimerültek, elaludtak és rémeseket álmodtak. Reggel elmondták egymásnak álmaikat és sírtak... Ő, de borzasztó volt minden nap és minden óra. Az öregek így szóltak egyszer: „de már mért haragúznak ennyi ideig a királyok; hiszen a méregnek is van határa és már ennyi időre kibékülhetnének...“

A fiatalasszony azt felelte: „Mi haszna lenne már nekünk belőle! Ugy is odaveszett ennyi időre a szegény Ferkó...“ És leborult az asztalra, látta ijedten a nagyon nagy messze gödröt, ahová beléhányták az ő szép, derék, drága urát, sok szép, derék más katonákkal...

Igy, kétségbeesett, sok hánykolódás után vörös, fázékony, késő őszi alkonyon belépett az udvarra a fiatal gazda. A nyugvó vörös nap dicsőséggel füstötte be. Katonaköpönyegje vállára volt vetve, és alóla kikandikált fölötött, átlótt karja. Az asszony az istállóból lépett ki szemközt vele. Pillanatra megdermedt, azután felsikoltott és futott a katona nyakába. Az öregek kinn termettek. Ó, Istenem! Ilyen boldogságért érdemes sokat, nagyon sokat szenvedni...!

A katonának gyűrött volt a köpönyegje, és mintha meg lett volna tiporva, gyűrött volt a sapkája. És a sapkáján három-négy lyuk, meg a köpönyegjém... A katona keserű mosolygással mutogatta a golyók helyét. Egy-egy lyukat betömött sovány ujjahagyével, mint a sebet, hogy a vér ki ne folyjon rajta.

— Ha ez a golyó kicsit beljebb jön, asszony! akkor nem vagyok most köztetek!

— A sapkád is lyukas! — szörnyűködött a menyecske és nehéz írtózás rémiszgette. A katona mosolygott. Ekkor úgy volt ez az ember, mintha gyermekké válna és sóhajtott. A falon szentképet keresett, és az a kép nem kép volt, hanem az élő Jézus. Es látta a katona, nem is látta, hanem tudta, hogy az Ur Jézus kilép a képrámából az ágyuk fölött, kilép és odatelepszik melléjük és — velük van... Együtt jöttek. És így ilyenformán mondta a feleségének:

— Azok a golyók a sapkámon a fejemet keresték; de a jó Jézus megmentett.

— Ha egy ujjnyit lejjebb megy! — rémüldözött az asszony.

A katona bólintott, hogy igenis, ha egy ujjnyival lejjebb talál a golyó...“ de nem egy golyó volt — mondta — nálunk a jég-eső nem olyan sűrű, mint ott a golyózápor...“ És most mindnyájan látták az Ur Jézust maguk között, aki ezt az ő vérüket megmentette. Pillanatra csend lett, mintha imádkoznának.

A katona sokat, mohón és jóízűen evett. Nem bírt betelleni. És — megvallva — nem ért rá beszélni. Az öregek, a gyermekek mind, mind nézték, mint a szentképet. Az övök volt, és nem merték övéknek vallani azok után, amiket tudtak. A katona szó nélkül kiment, lámpával végignézte az istállót és a kis pajtát. Nyugodtan bejött. Nyugodtan leült, és valami különös, szokatlan gondolatok járták a lelkét.

— Egyik virradóra az előtte való esti csata után — mondta a katona — megírtóztam a munkától, aminek végére jártunk. Százával hevert a holt muszka a földön. Köztük jártunk. Sok muszka tiszt elesett. Egyik hanyatt feküdt kivágott karokkal és láttam, hogy drága gyűrű csillog az ujján. Elfogott a kíváncsiság, lehúgom. Szép marhát lehetne venni az árán otthon. Ránéztem. Meredten nézett rám, nem mozdult a szeme. Olyan ijedelem fogott el... Még megverhet engem az Isten, aztán keresztül lónek. Ides-

apám, de ha a világ milliója lett volna a markában, nem bántottam volna. Megfogtam a holtak cseklő karját, és a gyűrűs kezét a zsebébe dugtam. Ne kísértse a drága gyűrű más atyámfiat se. A szegénynek a feje oldalt csuklott, mikor mozgattam a kezét.

Nehéz, terhes csönd volt a szobában, mikor beszélt a katona. Nagy sóhaj fakadt a menyecske lelkén, és könnyek csillogtak a szemében. Mondom, nagy csönd követte a katona szavait.

Egyszer csak nekibátorodik a katona és kedves-búsán mosolyog. Keres a katonabluz zsebében és kihúz belőle kis csutaszárú orosz pipát. Kedves-búsán mosolyog, és fájdalmas a moslygása.

— Egyik muszka pajtás zsebéből vettem ki emlékül — mondta. — Nézze, édesapám!

Nézték forgatták a kis jószágot. Világ gyulladt mindegyikük lelkében... Kié volt az a kis pipa? Istenem! Kié volt?... és hol van? ... a lelke... igen és különben hol van?... és kik várják, kik kérdezősködnék felőle?... Istenem, kik?... Ki volt, hol lakott, és volt-e felesége, aki vár rá, meg két kis gyermeke, akik várnak rá, meg két öreg szülője, akik várják haza... Istenem!... Ezek az egyszerű falusi lelkek lüktető gondolatokkal megszárdultak a nagy-nagy, bús-terhes érzés alatt... És forgatták a különös szabású kis pipát, melyet a katona emlékül haza hozott. Ugy érezték, mintha valami nagyszerű áldozati füstben nagy és rejtett titkok vannak, melyeket az ember meg nem ért...

Valóban, az asszony azt mondta, mikor ismét kezébe vette a kis muszka pipát: „Istenem! Édes Jézusom!...” Az öregek is sópánkodtak. Az öreg ember meg hozzátette: „Mifelénk ilyenforma pipát igazán nem ösmernek”. A katona meg szájába akasztotta a foghelyes kis szopókát, és a foghely éppen beléillett az ő szép fehér, egészséges fogába, és azt mondta: „Keményfogú gyerekek lehetett!...”

És összeimbolyodott egyszerű lelkük előtt a titoknak és földi dolgoknak titokzatos tömege, és csodálatos érzéseket váltott ki a szívékből.

A katona visszadugta a kis vertüstös muszka pipát...

Nagy-nagy csend ült a szobába. Sokára, sokára oltották el a lámpát. És éjjel könyökre támasztott fejjel hallgatta az asszony a katonaurának csodás beszédét... Nem bírtak aludni...

Domonkos István.